

АРЕШТ МАЙНА БОРЖНИКА: ПРАВОВА ПРИРОДА, ПІДСТАВИ І ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Ткачук В. О., Бахновська І. П.

Рецензована наукова стаття присвячена актуальній і водночас складній проблематиці арешту майна боржника у виконавчому провадженні, що має важливе значення для забезпечення реального виконання судових рішень. Автор обґрунтовано підкреслює значення цієї стадії як завершального етапу судового захисту прав, що свідчить про правильне розуміння місця виконавчого провадження у механізмі правозастосування.

Сильним аспектом роботи є чітка структура та логічна послідовність викладу матеріалу: від загальнотеоретичних положень до аналізу конкретних проблем правозастосування. Автор вдало поєднує нормативний матеріал із науковими підходами, зокрема коректно використовує позиції сучасних дослідників, що підсилює аргументованість висновків. Особливої уваги заслуговує аналіз правової природи арешту як заходу забезпечення виконання рішень, де переконливо розкрито його подвійний характер – як інструменту примусу та одночасно обмеження права власності.

Наукова новизна статті проявляється у висвітленні особливостей арешту об'єктів права інтелектуальної власності. Автор не лише окреслює проблеми їх ідентифікації та оцінки, а й пропонує напрями вдосконалення правового регулювання, що свідчить про практичну спрямованість дослідження. Вдалим є також аналіз впливу воєнного стану на виконавче провадження, де продемонстровано здатність критично оцінювати сучасні правові трансформації та їх наслідки для балансу інтересів сторін.

Позитивною рисою роботи є використання судової практики, що підвищує її прикладну цінність та підтверджує теоретичні положення конкретними кейсами. Висновки статті є логічними, узагальненими та відповідають поставленій меті дослідження.

Загалом стаття вирізняється науковою обґрунтованістю, актуальністю та практичною значущістю. Вона може бути рекомендована до публікації, оскільки відповідає вимогам до наукових праць і робить вагомий внесок у розвиток досліджень у сфері виконавчого провадження.

Ключові слова: виконавче провадження, арешт майна боржника, примусове виконання рішень, право власності, інтелектуальна власність, воєнний стан, судова практика, реалізація майна.

Tkachuk V. O., Bakhnovska I. P. Seizure of a debtor's property: legal nature, grounds, and problems of implementation

The reviewed scientific article addresses the actual and at the same time complex issue of seizure of a debtor's property in enforcement proceedings, which is of significant importance for ensuring the actual execution of court decisions. The author reasonably emphasizes the importance of this stage as the final phase of judicial protection of rights, demonstrating a proper understanding of the role of enforcement proceedings within the mechanism of legal application.

A strong aspect of the work is its clear structure and logical consistency of presentation, moving from general theoretical provisions to the analysis of specific law enforcement problems. The author successfully combines regulatory material with scholarly approaches, appropriately using the views of contemporary researchers, which strengthens the validity of the conclusions. Particular attention should be paid to the analysis of the legal nature of seizure as a measure to ensure enforcement, where its dual character is convincingly revealed – both as an instrument of coercion and as a restriction of property rights.

The scientific novelty of the article is manifested in highlighting the peculiarities of seizing intellectual property rights. The author not only outlines the problems of their identification and valuation but also proposes directions for improving legal regulation, which indicates the practical orientation of the research. The analysis of the impact of martial law on enforcement proceedings is also noteworthy, as it demonstrates the author's ability to critically assess current legal transformations and their consequences for balancing the interests of the parties.

A positive feature of the work is the use of judicial practice, which enhances its practical value and supports theoretical provisions with concrete cases. The conclusions of the article are logical, well-grounded, and consistent with the stated purpose of the study.

© Ткачук В. О., Бахновська І. П., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Overall, the article is characterized by scientific validity, relevance, and practical significance. It can be recommended for publication, as it meets the requirements for scientific works and makes a meaningful contribution to the development of research in the field of enforcement proceedings.

Key words: *enforcement proceedings, seizure of debtor's property, compulsory enforcement of decisions, property rights, intellectual property, martial law, judicial practice, realization of property.*

Постановка проблеми та її актуальність.

У сучасних умовах розвитку правової системи України особливого значення набуває ефективність виконання судових рішень як завершальної стадії судового захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Саме на етапі виконавчого провадження забезпечується реальне відновлення порушених прав, що обумовлює необхідність належного функціонування механізмів примусового виконання рішень.

Одним із ключових заходів у системі виконавчого провадження є арешт майна боржника, який виконує функцію запобігання його відчуженню, приховуванню або знищенню, а також створює передумови для подальшого звернення стягнення. Водночас арешт майна безпосередньо пов'язаний із обмеженням права власності, що вимагає чіткого нормативного регулювання та дотримання балансу між інтересами стягувача і гарантіями прав боржника.

Актуальність теми посилюється умовами воєнного стану, який зумовив внесення змін до порядку здійснення виконавчого провадження, зокрема запровадження окремих обмежень і послаблень щодо застосування заходів примусового виконання рішень. Це вплинуло на практику накладення та реалізації арешту майна, ускладнивши досягнення його основної мети — забезпечення фактичного виконання судових рішень.

Окремої уваги потребує питання арешту об'єктів права інтелектуальної власності як специфічного виду майна. Їх нематеріальний характер, складність ідентифікації, оцінки та подальшої реалізації створюють додаткові труднощі у правозастосуванні та свідчать про недостатню адаптованість чинного механізму виконавчого провадження до особливостей таких об'єктів. У зв'язку з цим дослідження правової природи арешту майна боржника та проблем його реалізації, особливо щодо інтелектуальної власності, є актуальним і має як теоретичне, так і практичне значення.

Стан дослідження. Оскільки арешт — явище багатогранне, то і його сприйняття серед правників різнопланове. Так, вивченням суті арешту та напрацюванням підходів до його розуміння на доктринальному рівні тою чи іншою мірою займалися А.М. Авторгов, О.Б. Верба-Сидор, О.М. Галко, М.В. Деєва, І.І. Зеленкова, Н.Б. Загорняк, В. Приходько, С.Я. Фурса, Є.І. Фурса, І.В. Спасибо-Фатєєва, О.С. Снідевич, О.С. Харченко, З.В. Маковецький та ін.

Метою статті є комплексний аналіз правової природи арешту майна боржника у виконавчому провадженні, а також визначення підстав, порядку його застосування і основних проблем реалізації арештованого майна, з особливим акцентом на об'єктах права інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи викладені актуальність обраної теми та мету нашого дослідження, наступним кроком є визначення ключового поняття дослідження, що є необхідним для подальшого розкриття його змісту та особливостей. Відповідно до ст. 56 Закону України «Про виконавче провадження», арешт майна (коштів) боржника застосовується як захід забезпечення реального виконання рішення та накладається виконавцем шляхом винесення відповідної постанови або постанови про опис та арешт майна. При цьому арешт може застосовуватися як під час відкриття виконавчого провадження, так і не пізніше наступного робочого дня після виявлення майна боржника [4].

У науковій літературі поняття виконавчого провадження конкретизується та уточнюється порівняно з його нормативним визначенням. На думку М.В. Деєва, виконавче провадження слід розглядати як сукупність дій уповноважених органів і посадових осіб, спрямованих на примусове виконання рішень судів та інших органів як завершальної стадії судового провадження, що здійснюється у межах наданих повноважень та у спосіб, визначений законом і відповідними нормативно-правовими актами [1].

На нашу думку, науковий підхід акцентує увагу не лише на формальному аспекті здійснення виконавчих дій, а й на їх функціональному призначенні як завершального етапу захисту прав, порівняно з визначенням, закріпленим у законодавстві. Таким чином, позиція М. В. Деєва дозволяє більш комплексно розкрити сутність виконавчого провадження, підкреслюючи його значення як самостійної стадії правозастосовної діяльності, спрямованої на забезпечення реального виконання рішень.

З'ясування поняття арешту майна боржника у виконавчому провадженні як заходу примусового виконання дозволяє перейти до більш глибокого аналізу його юридичної сутності та підстав застосування. Визначення місця арешту в системі виконавчих заходів свідчить про його комплексний характер та спрямованість на забезпечення реального і своєчасного виконання судових та інших рішень.

Юридична сутність арешту майна полягає у тимчасовому обмеженні права власності боржника щодо розпорядження належним йому майном. Такий захід має забезпечувальну функцію, оскільки спрямований на запобігання відчуженню, приховуванню чи знищенню майна, що може унеможливити або ускладнити виконання рішення. Арешт не позбавляє боржника права власності, однак істотно обмежує його правомочності, зокрема щодо розпорядження майном до моменту завершення виконавчого провадження або зняття арешту у встановленому законом порядку.

Підставами накладення арешту майна є наявність належним чином оформленого виконавчого документа та відкритого виконавчого провадження, а також обґрунтоване припущення щодо можливого відчуження або приховування майна боржником. У сукупності ці умови формують правову основу для застосування арешту як ефективного інструменту примусового виконання рішень, що забезпечує баланс між інтересами стягувача та гарантіями прав боржника.

Реалізація механізму арешту майна боржника передбачає не лише його накладення, але й чітко визначений порядок подальших дій виконавця щодо опису, зберігання та зняття арешту. Відповідно до ст. 56 ЗУ «Про виконавче провадження», арешт майна застосовується шляхом винесення відповідної постанови виконавцем, яка може поєднуватися з описом майна та, за необхідності, обмеженням права користування, його вилученням або передачею на зберігання іншим особам. При цьому закон встановлює обов'язковість дотримання формальних процедур, зокрема складання опису майна та зазначення його істотних характеристик залежно від виду об'єкта [4].

Важливим елементом процедури є визначення вартості арештованого майна відповідно до ст. 57 Закону. Первинно сторони виконавчого провадження можуть самостійно погодити вартість майна, однак у разі відсутності згоди виконавець визначає її самостійно або із залученням

суб'єкта оціночної діяльності. Визначена вартість має значення для подальшої реалізації майна та забезпечення балансу інтересів сторін. Водночас порядок зберігання арештованого майна, врегульований ст. 58 Закону, передбачає передачу майна боржнику або іншим визначеним особам під відповідальне зберігання з можливістю користування ним у межах, встановлених виконавцем [4].

Зняття арешту з майна боржника здійснюється у випадках, передбачених ст. 59 ЗУ «Про виконавче провадження», зокрема у разі виконання рішення, виявлення порушень порядку накладення арешту або за наявності інших законних підстав, підтверджених відповідними документами чи судовими рішеннями. Таким чином, порядок накладення, оцінки, зберігання та зняття арешту формує комплексну правову процедуру, спрямовану на забезпечення ефективного виконання судових та інших рішень із дотриманням гарантій прав учасників виконавчого провадження [4].

Запровадження президентом воєнного стану в Україні зумовило суттєву трансформацію правового регулювання виконавчого провадження, що, зокрема, відобразилося на порядку застосування арешту майна боржника. Законодавець, реагуючи на об'єктивні обставини, запровадив низку обмежень та послаблень, спрямованих на захист боржників, які опинилися у складних життєвих умовах. Йдеться, зокрема, про часткове пом'якшення арешту коштів фізичних осіб, обмеження можливостей звернення стягнення на доходи, а також надання юридичним особам можливості здійснювати окремі видаткові операції навіть за наявності арешту. Крім того, було обмежено або зупинено окремі виконавчі дії щодо певних категорій осіб, зокрема пов'язаних із державою-агресором або тих, що перебувають на тимчасово окупованих територіях. У цьому контексті, як зазначає М. В. Деєв, виконавче провадження в умовах воєнного стану набуває рис гнучкого правового механізму, який адаптується до надзвичайних умов, однак водночас втрачає частину своєї ефективності як інструменту примусового виконання рішень [1, 3].

Водночас така трансформація викликає дискусії щодо дотримання балансу інтересів сторін виконавчого провадження. Зокрема, послаблення обмежень для боржників і зупинення окремих виконавчих дій фактично ускладнюють реалізацію прав стягувачів, які не можуть своєчасно отримати належне їм майно чи кошти. На думку М. В. Деєва, у таких умовах виконавче провадження частково

втрачає свою завершальну функцію у механізмі захисту прав, оскільки виконання рішень відкладається на невизначений строк. Таким чином, воєнний стан трансформує виконавче провадження з інструменту забезпечення обов'язковості рішень у механізм, що балансує між захистом боржника та обмеженими можливостями реалізації прав стягувача [1].

Отже, ми вважаємо, що запроваджені в умовах воєнного стану зміни до виконавчого провадження мають подвійний характер: з одного боку, вони спрямовані на соціальний захист боржників та врахування об'єктивних обставин воєнного часу, а з іншого — знижують ефективність примусового виконання рішень і порушують баланс інтересів сторін. Це свідчить про необхідність подальшого вдосконалення правового регулювання з метою забезпечення належного поєднання гарантій прав як боржника, так і стягувача.

Показовою у контексті застосування арешту майна в умовах воєнного стану є справа №420/10415/22, у якій позивач оскаржував постанову державного виконавця про відкриття виконавчого провадження та накладення арешту на майно. Позовні вимоги обґрунтовувалися тим, що виконавчий документ було подано з пропуском встановленого строку, а отже він мав бути повернутий без прийняття до виконання. Суд, однак, відмовив у задоволенні позову, зазначивши, що в умовах воєнного стану перебіг строків у виконавчому провадженні переривається, у зв'язку з чим пропуск строку не є підставою для повернення виконавчого документа. Відтак дії державного виконавця були визнані правомірними [5].

Отже, судова практика свідчить про те, що у період воєнного стану суди надають пріоритет спеціальним нормам, які змінюють загальні правила виконавчого провадження, що безпосередньо впливає і на застосування заходів, зокрема арешту майна боржника.

У науковій літературі особливу увагу приділено механізму виявлення та арешту майнових прав інтелектуальної власності боржника. Зокрема, Л. Л. Тарасенко зазначає, що державний або приватний виконавець має можливість самостійно встановити наявність у боржника таких прав, оскільки відповідна інформація є відкритою та міститься у спеціалізованих державних реєстрах. Це дозволяє оперативно ідентифікувати об'єкти промислової власності та накладати на них арешт у межах виконавчого провадження.

Важливим є також обов'язок повідомлення відповідних органів про накладення арешту, що

забезпечує фіксацію обмежень щодо розпорядження такими правами. Окремо підкреслюється, що навіть у випадках відсутності формальної реєстрації, але за наявності презумпції авторства, виконавець може вживати заходів щодо арешту майнових авторських прав з метою недопущення їх відчуження. Судова практика підтверджує, що правочини щодо відчуження об'єктів інтелектуальної власності, укладені після накладення арешту, можуть визнаватися нікчемними як такі, що порушують публічний порядок [6].

Водночас В. Приходько акцентує увагу на правовій природі майнових прав інтелектуальної власності як об'єкта цивільних прав. Зокрема, до таких прав належать можливість використання об'єкта, надання дозволу на його використання, а також заборона неправомірного використання іншими особами. У цьому контексті майнові права інтелектуальної власності визнаються майном у розумінні цивільного законодавства, що дозволяє розглядати їх як повноцінний об'єкт цивільного обороту. Відповідно, такі права можуть бути предметом арешту та подальшої реалізації у виконавчому провадженні. Ключовим етапом їх відчуження є визначення вартості, що має суттєве значення для ефективності реалізації таких активів [2].

Отже, на нашу думку, арешт майнових прав інтелектуальної власності є специфічним різновидом арешту майна, що поєднує особливості нематеріальних активів і загальні принципи виконавчого провадження. Водночас складність їх оцінки та реалізації зумовлює необхідність удосконалення відповідних механізмів з урахуванням їх правової природи.

Аналіз правового регулювання арешту майна боржника свідчить про наявність низки як загальних, так і спеціальних проблем. До основних належать недосконалість законодавчого регулювання, наявність колізій та можливість зловживань з боку учасників виконавчого провадження.

Окрему складність становить реалізація арештованого майна, зокрема через недоліки оцінки, заниження вартості та низьку ефективність електронних торгів. Ще більш проблемним є арешт об'єктів інтелектуальної власності, що обумовлено їх нематеріальним характером, складністю ідентифікації, оцінки та фактичної реалізації. Удосконалення зазначеного інституту потребує комплексного підходу, зокрема шляхом уточнення законодавчих положень щодо порядку арешту та реалізації майна, запровадження спеціальних механізмів обліку та оцінки об'єктів

інтелектуальної власності, а також підвищення ефективності електронних торгів. Доцільним є також створення спеціалізованих реєстрів майнових прав інтелектуальної власності для цілей виконавчого провадження та гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами, що сприятиме підвищенню ефективності виконання рішень і забезпеченню балансу інтересів сторін.

Висновки. Узагальнюючи результати проведеного дослідження, слід констатувати, що арешт майна боржника виступає не лише процесуальним інструментом забезпечення виконання рішень, а й складним правовим явищем, яке поєднує елементи примусу, гарантій та обмежень права власності. Його ефективність безпосередньо залежить від узгодженості нормативного регулювання, якості правозастосовної практики та здатності держави забезпечити баланс між інтересами стягувача і належним рівнем захисту прав боржника. Дослідження показало, що попри наявність достатньо деталізованого законодавчого регулювання, механізм арешту майна залишається вразливим до низки системних проблем, зокрема недосконалості процедур оцінки та реалізації майна, можливостей зловживань, а також відсутності ефективних інструментів роботи з окремими видами активів.

Найбільш складним у цьому контексті є арешт об'єктів права інтелектуальної власності, що потребує спеціалізованого підходу з урахуванням їх нематеріальної природи та особливостей економічної оцінки. Окремий вплив на функціонування інституту арешту майна здійснюють умови воєнного стану, які трансформують його класичну правову модель, надаючи пріоритет соціальним гарантіям та публічним інтересам. У цьому зв'язку подальший розвиток інституту арешту майна боржника має здійснюватися шляхом комплексного вдосконалення законодавства, зокрема через деталізацію процедур реалізації активів, впровадження спеціальних механізмів обліку та оцінки прав інтелектуальної власності. Лише за умови системного підходу можливо забезпечити реальну дієвість виконавчого провадження як гарантії обов'язковості судових рішень.

Література

1. Дєєв М. В. Особливості здійснення примусового виконання рішень в Україні на сучасному етапі. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. Т. 1, № 4. С. 333–339. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.52> (дата звернення: 06.04.2026).
2. Приходько В. Інтелектуальна власність як актив боржника: арешт і продаж торговельних марок у виконавчому провадженні — Юридична Газета. *Юридична газета — онлайн версія*. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/intelektualna-vlasnist-yak-aktiv-borzhnika-aresht-i-prodazh-torgovelnih-marok-u-vikonavchomu-provadz.html> (дата звернення: 04.04.2026).
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 №64/2022: станом на 28 січ. 2026р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 06.04.2026).
4. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII: станом на 11 берез. 2026р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 06.04.2026).
5. Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 06.09.2022 у справі № 420/10415/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106085778> (дата звернення: 05.04.2026).
6. Тарасенко Л. Л. Особливості здійснення виконавчого провадження у разі звернення стягнення на торговельну марку. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. Т. 1, № 5. С. 303–308. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.1.51> (дата звернення: 06.04.2026).

Ткачук В. О.,

orcid.org/0009-0008-6567-4838

здобувач вищої освіти факультету економіки, менеджменту та права

*Вінницького торговельно-економічного інституту
Державного торговельно-економічного університету*

Бахновська І. П.,

orcid.org/0000-0002-9236-9424

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права*

*Вінницького торговельно-економічного інституту
Державного торговельно-економічного університету*

Дата першого надходження статті до видання: 10.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 07.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.05.2026